

Jaizkibel Mendia

Euskal Herria mendiz josirik dagoenez, hiriak, herriak, herrixkak, auzoak..., normalki mendi baten magalean egoten dira. Honela herri bakoitzean bere mendia (edo mendiak) izaten dute. Esate baterako, Tolosak Uzturre, Donostiak Urgull, Igeldo, Ulia, Irunek San Martzial... Askotan mendi horiek oso zabalak izanik herri askori ematen die itzala, eta hemen, mendi hauen artean kokatu beharko genuke gure Jaizkibel. Jaizkibel ez da osoki lezoarra. Ez!, Hondarribiak badu ere bere puska eta Pasai Donibaneke baita ere berea. Honela mendiak egiten ditu hiru herri hauek anai, batzutan lagun, eta beste batzutan etsai... Artaldeek larreak direla eta, edo iratzeak direla eta..., beti egon da aitzakiren bat herri hauen harremanak hoztutzeko.

Ez da oso mendi garaia, baina bai luzea. Mendi honetaz asko mintzatu da, bere dorreetaz, bere zelaietaz, bere sisa eta perretxikuetaz..., Jardun gaitezen orain piska bat bere izenaren esanahiaz. Sinesten denez, bere izena «HAITZ» eta «GIBEL» hitzen loturatik dator kigu. Hasierako «J» hori, hizki erantsia da. Erantsiera hontan badu zer ikusia «H» ahoskatuaren fonetikak. Jatorriz ba, JAIZKIBEL HAIKIBEL zen: HAITZ - GIBEL = haitzaren atzeko aldea. Holako izenarekin ez du ematen oso bidezkoa denik izena mendi guztia aipatzeko erabiltzea, bakarrik atzeko aldea esan

nahi bait du, bainan herriaren erabilkera zeharo orokorra dela ikusirik ontzat eman beharko da. Azken finean, beti herriak hitz edo izen batez egiten duen erabilkerak da balio duen bakarra.

V.1.—KONDAIRAREN BIDEETAN

Orain dela denboraldi luze, zuhaitzez eta sendabelarrez josita omen zegoen. Haritzak, arteak, pagoak, lizarrak..., mendiko nahusiak ziren, eta zer esanik ez bere magaletako fruitu zuhaitzetaz, hauen artean sagarondoak, muxikondoak, eta gaztai-nondoak ugarienak.

Bainan XVII, XVIII eta XIX mendeetan, eta olagintza, ontzigintza, nekazaritza eta abelzaintzaren aurrerapenarekin batera, Jaizkibeleko aberastasunak pixkanaka pixkanaka galtzen jon ziren. Alde batetik egur asko behar bait zen itsasontziak egiteko (kondairak esaten digunez espainiar Armada Invencible-aren itsasontzi batzu Lezo eta Pasaiaiko untzioletan eginak zeuden, Jaizkibeleko egurra erabiliz. Bestaldetik olagintzan ere, egur franko behar zuten (adibidez, ehun kilogramo burdin lortzeko bostehun kilogramo ikatz behar ziren, eta hortarako pago, haritz eta arteen zura zerabilkiten).

Nekazaritza eta abelzaintzaren aurrerapen haundiak bere ondorioak ekarri zituen. Hostoak eta garoak oso apreziatuak izaten ziren behien azpiak antolatzeko. Gaintikan, baso asko eta asko erre ziren larreak lor ahal izateko. Honela izadiak hainbeste urte luzez egin zuena, gizonak urte gutxitan hondatu zuen.

V.2.—IZADIAREN ALDEKO LEGEAK

Bainan hala ere ez pentsa gure arbasoak ez zirela gure baso eta gure mendietaz arduratzen, 1397ko gipuzkoar lege batek zioenez, bost hegalongo edo fruitu zuhaitz baino gehiago mozten zuenari heriotz zigorra ematen zitzaion. Haritzak, pagoak eta lizarrak ezin zitezkeen moztu, lehorrik, hilik, ez bait zeuden behintzat. Ota zabalera bat erretzen zuenari sei urtetako desterrura bidaltzen zitzaion. Zuhaitz bat mozten zuenak bi hazi behar izaten zuen.

1548 urtean Gipuzkoako Junta Orokorrek egindako legeari jarraituz, udal bakoitzak urtero bostehun zuhaitz landatu eta zaindu behar izaten zuen. Lege hau betetzen ez zuen udalari multa gogor bat botatzen zitzaion, eta kopuru hau gainditzen zuenari sari on bat ematen zioten. Honelaxe 1784 urtean haritz, pago eta gaztainondoen artean, Gipuzkoan, hamaika miloietako kopurura iritsi zen. Gaur egun altxor horlegi honen aztarna exkas batzu, besterik ez zaizkigu gelditzen, eta Jaizkibelen zer esanik ez.

V.3.—1738ko AGINDUA

Lege honek dioenez, mendi propioen ugariera eta egokiera aurrera eramateko, baita itsasuntzien eraikuntzarako ere, behar beharrezkoa zen Jaizkibelen (eta orokorki mendi guztietan) zuhaitzen landatze eta hazieraren politika on bat.

Herri bakoitzean, «SU»-ei jarraituz egindako banaketa bakoitzarengatik beharrezkoa zen hamar mila haritz landatze eta hazitzea, agindu berari segituz herri ba-

koitzak hazitegi egoki bat eduki behar zuen, eta herrian zeuden zuhaitz guztien berri ematen zuen inbentario antzeko liburua baita ere.

Bestaldetik, kontuan izanik, Jaizkibeleko egurra untzigintzarako erabiltzen zela, agindu zen hortarako oso zur ona eta egokia ematen zuten izeiak Jaizkibel mendian landatzea urte gutxiren barru ugaldutik zitezkeen. Hortarako, Añamendietan (Pirineoetan) zuhaitz hau oso ugaria zenez gero, bertatik hazia ekartzea agindu zen. Hala ere, eta ondo ezagutzen ez ditugun arrazoiengatik, ez zen gehiegi ugaritu.

V.4.—HAZITEGIAK (1768)

1768 urtean, komisario batek mendia bisitatzen du hazitegiak eta landatzei buruz agindutako legeak betetzen diren edo ez jakiteko. Berak, bere agiri batetan dioenez, «errepublika» honetan ondo betetzen zen agindutakoa, bakarrik eremu txiki batzu erabiltzen ziren inorkina eta behien azpitako.

Komisarioaren txostenari jarraituz, Batxilerbordako iratzelekuan, Antzilategin, Txangenen, Harrihaundian, Saroizarren eta Aintxurizketan, Juantene baserriko hazitegian aurkitzen ziren hogeita mila landare landatu behar zirela jakin dugu. Eta modu berean, Batxilerbordako iratzelekuan hazitegi berri bat sortu behar zela. Era berean, markatu ziren zuhaitzak Saroizarren eta Itsu-Goienan.

V.5.—AZIENDA LARRAKETEN INGURUAN SORTUTAKO ISKANBILAK

1826an, kanpotik etorritako artalde baten berri izan dugu. Hau ikusirik, hemengo artzainak haserretu ziren beren larreak arriskuan ikusiz, eta beren protesten artean emandako arrazoinak hauek ziren: ez zela bidezkoa hemengo larrak txikiak izanik kanpotarrek bertakoen kaltean erabil zitatzela, eta gutxiago oraindik (haiek arbuitzen zutenek), kanpotik ekarritako ardi batzuek «pikota» izeneko gaitza edukiz.

Urte berean, lur jabeen, ganaduzaleen eta probintziaren interes orokorrak armonizatzeko asmoz, Gipuzkoako Junta Orokorrak lege batzu kaleratu zituzten. Lege hauen bidez, larretzeko erabili behar ez ziren lur eremuak, eta mendietan jartzen ziren hesien garaiera erregulatzen ziren.

1863an, ametz eta haritz landareak sortzen ziren lurretan larretxea debekatu egin zen.

1926an, eta Unibertsitatean hartutako akordio batez, zuhaitz berriak babestu nahian, ohiturazkoa zen inorkin jasoketa debekatu egin zen. Honen aurrean, beren interesak defendatuz, akordio honen altzamenak exijitu zuten. Honela, eta iskanbila honen ondorioz, 1928an, inorkina edo garoa jasotzeko leku jakin batzu banatu egin zitzaizkien. Hauek ziren markatutako lekuak: Aldarrakuntzako gaina hamabi zatitan banatuta, Bonatxoko gaina bi lurralde eta hogeita zatitan banatuta eta Sorotxotik Tiñelura doan eremua hamahiru zatitan.

V.6.—PINU AROA

XX. mendearen hasieran hasi zen Jaizkibelen lehenengo pinuak sartzen. 1925an, udalak bere lehenengo pinu entresaka egin zuen Jaizkibeleko lur komunaletan. 1926an, Jaizkibeleko eremu haundi bat erre zen, otsailaren 25an hain zuzen. Galerak sei mila pinuena izan zen. Hamalau urte zituzten pinu hauen balorea hiru mila eta seirehun peztakoa izan zen. Honen ondorioz, Lezoko udalak erretako lurretan bost urtetan larretzea galerazi egin zuen.

Azken gudatea bukatu ondoren, eta Jaizkibelen garai batean egon ziren basoen desagertzea osoa ikusirik, errepoblazioen bidei jarraitu zitzairen. Baina zoritxarrez errepoblazio hau aurrera eramateko erabili ziren zuhaitzak ez ziren izan Euskal Herriko mendietan klasikoak zirenak, baizik eta sortu berriak zeuden papelerei eta haiek emandako interes ekonomikoei begiratuz, neurri haundi batetan pinu insignis, eta itsas pinuak erabili ziren.

1956ko otsailan egin zuen negu gorriaren bitartez pinu gehienak izoztu ziren, eta nahiz eta udalak pinu gazte gehiago sartu, Jaizkibel basamortu zabal bat bihurturik gelditu zen. Honi lotutzen badizkiogu espainiar ejerzitoaren ezarketa eta garai hontatik hasi ziren erreketak ugari bezain misterioitsuak oso nabarmena agertzen zaigu Jaizkibel mendiaren gaur egungo egoera penagarria.

KARLOS ETXEZURIETA - «Lezoko Herriaren ikuspegi «gaintza» sozio-politiko historikoa (1984) (V. kapitulua)

